

ACC. N:R M. 15762:1-7.

Landskap: Småland Upptecknare: Yngveborg Johansson, Markaryd
Härad: Lunnebo Berättare: " " "
Socken: Markaryd Berättarens yrke: husföreståndarinna
Uppteckningsår: 1961 Född år 1898 i Flimseryd

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lägner och folklor om männen. s. 1-7.

LMF 118

3/11-61

Skriv endast på denna sida.

Aug 118

Sägner och folktro om månen
 Månen särskilt fullmånen har varit en lusta som
 varit föremål för mycket betraktande av både unga
 och äldre. Man har i folksägner på fullmånen lyckats
 sig se olika slags figurer som kan föreställa en gubbe
 med lång näsa och spetsig haka, en annan menar, att
 det kan föreställa ett påbräande råget mellan sig, Vad
 kan inte en livlig fantasi åstadkomma! Om tillertid
 gjorde den förstnämnde uppfattningen om gubben i månen
 vara den mest vanliga här i trakten. Det är inte
 omöjligt, att det är just därför man alltid säger om
 om månen, såväl full- halv- som ny måne.
 De gamla brukade ofta se efter i almanackan månens
 förändringar i morgon och middag och när detta inträffade, ty
 det var för dem i många fall så betydelsefullt. Vid ett sådant
 tillfälle bruk man gärna höra ett uttryck som: "kan ha bukt
 i dricka på kvällen" och vad betyder då det? Jo, just den
 frågan gjorde jag mig en gång och blev då upplyst om

att det var en allmän uppfattning i äldre tid att det
bodde en gubbe i månen, som då och då sop sig full, när
han så dröjde och inte visade sig hetta det: "han är engi på
bruen å dröktu".

Månen har haft stort inflytande över människans liv
ty så snart någon vaders viktig tilldragelse varit för
händen har man först förvisat sig om att månfasen
är sådan, att det passar med det ena och det andra företaget.
Ty på inga villkor vill man bryta mot traditionen,
och anse det hela betydelsefullt. Detta så långt det gäller
äldre personer, de mena, att det som är fördelaktigt att
förtaga på ny bör alls inte avstås tills månen är i
sedan, ty det kan hava följder som man får ångra.
Därför skulle man inte respektera den urgamla seden
då det gäller lysning till äktenskap, att man ställer sig
så, att åtminstone den första lysningsdagen infaller på ny.
I regel får de gamla säga ordet härvidlag och man fogar
sig såväl och resonera som så: nyttar det ej så skadan

det ju inte heller och härmed har man rent av ovetunda godkänd den urgamla seden, att uttaga lysning mellan männen är på den ljusa sidan. Flerulant förhållandet är kommit att geställa sig mellan de unga ju så har man ingenkint all yngre, sedan man fick även en sådan föreskrift genomförd.

Men det är även i många andra mindre viktiga fall man finner akt på mänfaren, innan man vidtager mått och steg för utförandet av det tillståndets företaget. Således skulle det knappast kunnat förekomma förr, att man tog den risken att slakta en gris då männen var i nedan, fläsket blev odägligt huskället, där man av någon anledning inte kunnat företaga slakten då det var ny, och naturligtvis berodde det här på, det var man överens om. Man vill också understöka, att fläsket av den gris som är slaktad på ny är betydligt bättre än den som slaktas på nedan. I flera fall blir fläsket vid kokning eller stekning starkt och poröst och i senare fall blir brympor det samman

under sådan behandling och blir just ingenting att räkna
med. Inte underligt, att man så långt det var möjligt
passade på att få detta viktiga arbete utfört just på rätt-
tidspunkten så var man därmed fredad för dylik risk.

På eny skulle också all ved fällas, om den skulle bli
lätthänt och likaså allt byggnadsvirke. Det kommer aldrig
på fråga, att där går mask i det trä som är huggat på
ny sägar de gamla och vi får väl tro att de hava rätt,
älsminstone hade man den uppfattningen för.

Vidare för alla planter och buskar sättes på eny om man
vill erhålla ett gott resultat av desamma. Om man
iaktager detta vid plantering, särskilt blommor av
alla slag, utvecklas de bättre och blomma rikligare.
Sådan är den allmänna uppfattningen ännu i dag
här i byden.

Det är alltså mycket som bör försiggå medan snöen
är ljos men på den snörika sidan är också en hel del
att iakttaga, älsminstone hade de gamla det så.

All gödselutbörning skulle försiggå medan månen var i
nedan och då det gällde gödsel för hästagen skulle den höras
ut på "mikkelomåse säi" sade de gamla.

På nedan skulle man också passa på att skälla sängarna
för vägglös eller som det heter här skäit^u. Var tredje
månad skulle denna procedur upprepas, men först
förvisade man sig om rätta månfasen, ty försiggick en
sådan procedur på ny så innebär det, att skäit^una
blev sju r^äis^u värre ä^o hi se f^ue", menade de gamla.

På månen kunde man också förspå väderleken i
någon mån. Det första nyårsnyet gav man alltid akt
på. Var detta kallt så blev det kallt tre ny ä^o rad, alltså
utan omslag i luften en längre tid. Tydligare var det detta
man hade i tankarna och kanske gurvade sig över, då
man dag för dag gav akt på den stadig i hållande bylan.
Blev man bara varse, att det var "maunagä" en bröll
under nyårsnyet så hade man förhoppning på att
det blev omslag inom ett dygn. Nån gård var den

ljusa ring som ibland synes omkring månen, ibland större och ibland mindre. Vid betraktandet av mångården förekommer det gärna ett uttryck som: "Liden maenagä stoel urvä, stoe managä lidet urvä". Alltså har månen varit en väderleksprofet som man i äldre tid klarade sig bra med, tillika med vad man såg i stjärnorna, där man också spådde väder i stor utsträckning.

Sjukdomar och åkommor av olika slag skulle behandlas på ny och nedan och följde man föreskrifterna något hårdlag kunde man vänta förbättring men den närmaste tiden. "Skävri" (engelska sjukben) var en mycket vanlig sjukdom bland barn förr och här hade kloka gubbar och gummor ett ersonsketsfält som såg ut att bli beaktande, ly ända in på 1800-talet gjorde man besök hos sådana för att erhålla bot för denna slaka sjukdom. Vad dessa gjorde med barnet vet ingen men att besöket skulle göras i sjakra människligt, alltså på ny och nedan det visste man och det gällde att infemmasiggest de om det än var

mitt i natten som omisskiflet inträffade.
Lyfte av alla slag behandlades och botades och alltid både
det med meningen att göra. I regel skulle sådant
behandlas både i ny och medan och var säker på, att man
följde föreskrifternas härvidlag mycket noga.

Det ligger nära till hands att antaga, att det var förbju-
dat för en kvinna som var i groseri att ställa sig att
störbliga på månen, antingen denne var full eller i
avtagande. Det kunde åstadkomma lykte för det kom-
mande barnet, sådant togs i beräkning för. Samma
förhållande var det vid månformörke endå undvek att
beträkta detta och var tydligen rädd att något kunde
hända, medan månen var så här i skymundan.

Särft drog man en suck av lättmod, då det lidas
var över och det är inte friskt, utan man också utbrast:
Nemmen vai var lökhet bäa!